

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ακαδημαϊκή ελευθερία καθιερώνεται από το Σύνταγμα, σαν εκδήλωση της ελευθερίας της επιστήμης, της έρευνας και διδασκαλίας, στα πανεπιστήμια και τα άλλα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Α.Ε.Ι.).

Εισάγεται με το άρθρο 16, παρ.1 του Συντάγματος όπου θεσπίζεται η ατομική ελευθερία που αφορά στο περιεχόμενο και στη μέθοδο της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας και εντάσσεται σε ένα πλαίσιο που προσδιορίζεται από τρεις άλλες διατάξεις του ίδιου άρθρου:

α. "Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από του καθήκοντος υπακοής εις το Σύνταγμα" (παρ.1,β').

β. "Η ανωτάτη εκπαίδευσις παρέχεται υπό ιδρυμάτων αποτελούντων νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, πλήρως αυτοδιοικουμένων. Τα ιδρύματα ταύτα τελούν υπό την εποπτείαν του κράτους" (παρ.5, α').

γ. "Οι καθηγηταί των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί. Το λοιπόν διδακτικόν προσωπικόν αυτών επιτελεί ωσαύτως δημόσιον λειτούργημα..." (παρ. 6, α').

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΓΕΝΙΚΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΑ

1.1 Παιδεία - άτομο (πολίτης) - κράτος.

Σκοπός της Παιδείας, κατά Πλάτωνα, είναι, αφ' ενός μεν η ανάπτυξη όλων των ικανοτήτων του ανθρώπου (κάλλος - σώμα - ψυχή), αφ' ετέρου δε η καλλιέργεια των συναισθημάτων και των δεσμών του ατόμου προς το κοινωνικό σύνολο και την Πολιτεία. Ο Πλάτων αντιμετωπίζει τον τέλειον άνθρωπο όχι σαν μονάδα, αλλά σαν πολίτη.

Όταν η Πολιτεία εξασφαλίζει Παιδεία στους πολίτες της, εξασφαλίζει και τη δική της ηθική ακμή, διότι η ηθική διαπαιδαγώγηση των πολιτών επιτρέπει την συγκρότηση της Πολιτείας σε ηθικές βάσεις.

Όπως, η πάνω σε ηθικές αρχές οργανωμένη Πολιτεία, αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη του ατόμου, έτσι και η Παιδεία και η ανατροφή των πολιτών αποτελεί όρο απαραίτητο για την οργάνωση μιας Πολιτείας πάνω σε ηθικές βάσεις.

Προκύπτει λοιπόν, ότι το Κράτος δεν μπορεί να αδιαφορεί για τον τρόπο με τον οποίο παρέχεται η Παιδεία. Σήμερα, στο χώρο του συνταγματικού δικαίου, το ερώτημα δεν είναι εάν το Κράτος πρέπει να αναμιγνύεται στα θέματα Παιδείας, αλλά ποία πρέπει να είναι η έκταση της ανάμιξης αυτής, διότι:

α. Το σχολείο δεν διαμορφώνει μόνον ανθρώπους αλλά και πολίτες. Πρόδηλον, λοιπόν, πρέπει να είναι το ενδιαφέρον του Κράτους για το περιεχόμενο της διδασκαλίας, τις ηθικές αξίες του Έθνους, τις διάφορες θεωρίες που προάγουν ή είναι επικίνδυνες για την εθνική ενότητα.

β. Το σχολείο παρασκευάζει τεχνικούς και επιστήμονες, οι οποίοι θα ασκήσουν το έργο τους μέσα στα πλαίσια του Κράτους και πρέπει η μόρφωσή των να συνάδει με τους γενικότερους σκοπούς που επιδιώκει το Κράτος.

γ. Το Κράτος, λόγω του ότι η Παιδεία αποτελεί προϋπόθεση και για την πνευματικήν πρόοδο και για την οικονομική ανάπτυξή του, έχει συμφέρον να ενδιαφερθεί για τη μόρφωση των πολιτών όλων των κοινωνικών στρωμάτων και όχι μόνον κάποιων οικονομικά προνομιούχων τάξεων².

1.2 Η μονοπώληση της Παιδείας από το Κράτος.

Το Κράτος για να επιτύχει τους σκοπούς που ανωτέρω αναφέραμε και να επιβιώσει μέσω του μόνου δρόμου που έχει, δηλαδή την εκπαίδευση των πολιτών, μονοπωλεί

την Παιδεία.

Η λύση αυτή εμφανίζει, εκ πρώτης όψεως, πολλά και ουσιώδη πλεονεκτήματα, διότι το Κράτος μπορεί να διαμορφώνει τους πολίτες του σύμφωνα με τις προτεραιότητες και αρχές που αυτό θέτει, να εκπαιδεύει σύμφωνα με τις ανάγκες του και να καθιστά την Παιδεία προσιτή σε όλους ανεξαρτήτως τους πολίτες του, ασχέτως της οικονομικής τους επιφάνειας.

Έχει, όμως, ένα πάρα πολύ μεγάλο μειονέκτημα που μπορεί να εξουδετερώσει όλα τα πλεονεκτήματα και συνίσταται στην κατάλυση -δια του μονοπωλίου- του δικαιώματος της ελευθερίας της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας, όταν ο διδάσκων δεν δύναται να διδάσκει σύμφωνα με τις πεποιθήσεις του ή να μη διδάσκει ύλη που αντιβαίνει προς τις πεποιθήσεις του.

Ακόμα και η ελευθερία της σκέψης του ατόμου καταλύεται, όταν από μικρή ηλικία, το Κράτος, ασκώντας το μονοπώλιο, διαπαιδαγωγεί τον πολίτη σύμφωνα με ορισμένη κοσμοθεωρία, ώστε να καθίσταται δυσκολότατη αν όχι αδύνατη η δυνατότητά του να αντιληφθεί την ύπαρξη άλλης ορθότερης κοσμοθεωρίας.

Ο Μ. Ναπολέων θεωρούσε τη μονοπώληση της Παιδείας σαν πολιτική ανάγκη διότι, έλεγε, εάν ο πολίτης δεν διαπαιδαγωγηθεί από μικρός εάν πρέπει να είναι μοναρχικός ή δημοκρατικός, καθολικός ή άθεος, το Κράτος δεν θα μπορέσει ποτέ να διαμορφώσει ένα Έθνος.

Στη Γερμανία και την Ιταλία τα δικτατορικά καθεστώτα που επικράτησαν μετά τον πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, δια της ασκήσεως ενιαίας "εθνικής" πολιτικής και δια της μονοπωλήσεως της Παιδείας μετέτρεψαν τα σχολεία σε κέντρα προπαγάνδας της εθνικοσοσιαλιστικής κοσμοθεωρίας που οδήγησε, τελικά, στην κατάλυση της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου.

Η μονοπώληση της Παιδείας από το Κράτος που συνεπάγεται, κατά τα ανωτέρω εκτεθέντα, την κατάλυση της θεμελιώδους ελευθερίας της σκέψης, οδήγησε βαθμιαία στη Γερμανία στη διάπλαση, ως αντίβαρου, του θεμελιώδους δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης, της επιστήμης και της διδασκαλίας.

1.3 Ιστορική αναδρομή και συγκριτικό δίκαιο της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

A. ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Η άγνωστη μέχρι το 1849 έννοια της ελευθερίας της διδασκαλίας στα Συνταγματικά κείμενα, κατοχυρώνεται για πρώτη φορά στο Σύνταγμα της Φραγκφούρτης του 1849. Αρχικά δεν ήταν, κυρίως, η αναγνώριση του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος, αλλά καθορισμός των σχέσεων Κράτος-Πανεπιστημίου στην άσκηση έλεγχου του πρώτου στο δεύτερο³.

Τό ίδιο Σύνταγμα στο άρθρο 152 διακηρύσσει "η επιστήμη και η διδασκαλία αυτής είναι ελεύθερα".

Με το Σύνταγμα της Βαϊμάρης του 1919 και το άρθρο 142 "η τέχνη, η επιστήμη και η διδασκαλία αυτών είναι ελεύθεροι. Το Κράτος εγγυάται την προστασία αυτών και λαμβάνει μέρος εις την καλλιέργειάν των" προκύπτει εκτός από την θεμελίωση του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος και η προστασία και καλλιέργεια των εστιών της επιστήμης, των Πανεπιστημίων, εισάγοντας, έτσι, τον θεσμό του Πανεπιστημίου.

Το Σύνταγμα της Βόννης της 25 - 05 - 1949 υπό το πρίσμα του 20ου αιώνα της τεχνολογίας εισάγει στο άρθρο 5 εδάφιο 3 την διάταξη "Τέχνη και Επιστήμη, επιστημονική έρευνα και διδασκαλία είναι ελεύθεροι. Η ελευθερία της διδασκαλίας, δεν απαλλάσσει της εις το Σύνταγμα οφειλομένης πίστεως".

Η διάταξη αυτή, με μερικές παραλλαγές, ετέθη στην παράγραφο 1 του άρθρου 16 του Ελληνικού Συντάγματος του 1975.

B. ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ

Από τα σύγχρονα Συντάγματα αναγνωρίζουν την ελευθερία της διδασκαλίας:

α. Στου Βελγίου της 7-9-1893 αρχικά και όπως αναθεωρήθηκε το 1967, 1968 και

1969, περιλαμβάνει διάταξη στο άρθρο 17 που αναγνωρίζεται ότι η διδασκαλία είναι ελεύθερη, κάθε προληπτικό μέτρο απαγορεύεται.

β. Στο Ιταλικό Σύνταγμα του 1948 στο άρθρο 33, εδ.1 αναγνωρίζεται ότι "η Τέχνη και η Επιστήμη είναι ελεύθερες, ελεύθερη είναι και η διδασκαλία τους".

γ. Στο Δανικό Σύνταγμα του 1953 αναγνωρίζεται η ελευθερία της διδασκαλίας με τη διάταξη του άρθρου 77.

δ. Στο Σύνταγμα της Ιαπωνίας του 1946, άρθρο 23.

ε. Στο Σύνταγμα της Τουρκίας του 1961, άρθρο 21. Στο Σύνταγμα της Σοβιετικής Ένωσης του 1936 και μετά τις αναθεωρήσεις του 1965, 1966, 1967 δεν αναγνωρίζεται η ελευθερία διδασκαλίας, αλλά μόνο το δικαίωμα του "διδάσκεσθαι" με το άρθρο 121 που θεσμοθετεί τη γενική υποχρεωτική εκπαίδευση. Το ίδιο δικαίωμα θεσπίζεται και με το Σύνταγμα του 1977.

Το ίδιο δικαίωμα του "διδάσκεσθαι" θεσπίζεται και στο Ρουμανικό Σύνταγμα του 1965, όπως τροποποιήθηκε αργότερα, και στο Γιουγκοσλαβικό Σύνταγμα του 1963, όπως αναθεωρήθηκε το 1967, 1968 και 1971.

Γ. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αξίζει να σημειωθεί, πριν παραθέσουμε τα Συντάγματα, ότι στο άρθρο 17 του Σχεδίου Συντάγματος, που καταρτίστηκε από τον Ρήγα Βελεστινλή και δημοσιεύθηκε το 1797 αναγνωρίζεται η ελευθερία της μαθήσεως "η φιλοπονία όλων των πολιτών ημπορεί να εκτείνεται εις όλας τας τέχνας και μαθήσεις".

Το προσωρινό πολίτευμα της Επιδάουρου του 1822 δεν περιελάμβανε διάταξη, ούτε γενικότερα για την Παιδεία.

Το προσωρινό πολίτευμα της Ελλάδος, που ψηφίστηκε στην Β' Εθνοσυνέλευση του Άστρους στις 29-05-1822, στην παρ. λζ' του τετάρτου κεφαλαίου όριζε ότι "η δημόσιος εκπαίδευσις είναι υπό την προστασίαν του βουλευτικού σώματος, καθώς και η ελευθερία των τύπων".

Στο κεφάλαιο Ι του ιδίου συνταγματικού κειμένου και μεταξύ των καθηκόντων της Διοίκησης, αναφέρει στο άρθρο πζ' ότι δέον "συστηματικώς να οργανισθή η εκπαίδευσις της νεολαίας και να εισαχθή καθ' όλην την Επικράτειαν η αλληλοδιδασκτική μέθοδος από την Διοίκησιν". Το άρθρο αυτό που περιλαμβάνει διάταξη για τα καθήκοντα του Κράτους και αναγνωρίζει την ελευθερία του τύπου, δεν αναγνωρίζει την ελευθερία της διδασκαλίας.

Το Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος του 1827 στο άρθρο 20 όριζε ότι "οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συσταίνωσι καταστήματα παντός είδους, παιδείας, φιλανθρωπίας, βιομηχανίας και τεχνών και να εκλέγουσιν διδασκάλους για την εκπαίδευσίν των". Με τις διατάξεις αυτές θεσπίζεται κρατική φροντίδα για την Παιδεία, αλλά και η ελευθερία του τύπου και το ατομικό δικαίωμα της ίδρυσης εκπαιδευτηρίων (δικαίωμα διδάσκειν) και η εκλογή δασκάλων για την εκπαίδευση (δικαίωμα διδάσκεσθαι)⁴.

Σε επίπεδο κοινού νομοθέτη η Ακαδημαϊκή ελευθερία εμφανίστηκε με το προπαρασκευαστικό της ίδρυσης του «Πανεπιστημίου του Όθωνος» διάταγμα του 1836, που όριζε ότι «εις τας παραδόσεις του πανεπιστημίου επικρατεί ευτελής ελευθερία».

Το Σύνταγμα του 1844 στο άρθρο 10 όριζε ότι «πας τις δύναται να δημοσιεύει προφορικώς τε, εγγράφως και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρών τους νόμους του Κράτους» ενώ στο άρθρο 11 ότι «η ανώτερα εκπαίδευσις ενεργείται δαπάνη του Κράτους ... έκαστος έχει το δικαίωμα να συσταίνει εκπαιδευτικά καταστήματα...».

Με τις συνταγματικές αυτές διατάξεις κατοχυρώνεται, εκτός από την κρατική φροντίδα για την ανώτερη εκπαίδευση και το δικαίωμα της ίδρυσης ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων και έμμεσα η ελευθερία της διδασκαλίας.

Ίδιες ρυθμίσεις συμπεριελήφθησαν και στα Συντάγματα του 1864 και του 1911.

Ρητή καθιέρωση της ελευθερίας της επιστήμης και της διδασκαλίας⁵ θεσπίστηκε με τη διάταξη του άρθρου 21 του Συντάγματος του 1927 που όριζε «η τέχνη και η επιστήμη και η διδασκαλία αυτών είναι ελεύθεραι, διατελούν δε υπό την προστασίαν του Κράτους ...».

Η συγκεκριμένη ρύθμιση συμπεριλήφθηκε μετά από Πρόταση του Αλ. Παπαναστασίου για την αποτροπή ανελεύθερων καταχρήσεων των θεμελιακών αυτών αρχών⁶.

Το άρθρο 21 του Συντάγματος του 1927 είχε ως πρότυπο⁷ το άρθρο 142 του Γερμανικού Συντάγματος της Βαϊμάρης του 1919.

Το Σύνταγμα του 1952 ρύθμιζε τα θέματα της Παιδείας στο άρθρο 16, αλλά δεν αναγνώριζε ρητώς την ελευθερία της διδασκαλίας της τέχνης, της επιστήμης και της διδασκαλίας. Η ελευθερία του διδάσκειν έμμεσα αναγνωριζόταν από το άρθρο 14 που όριζε ότι «έκαστος δύναται να δημοσιεύη προφορικώς, εγγράφως και δια του Τύπου τους στοχασμούς του, τηρών τους νόμους του Κράτους».

Η διαφορά του άρθρου 14 του 1952 και του άρθρου 21 του 1927 έγκειται στο ότι το μεν 14 προστατεύει τον πολίτη έναντι της εκτελεστικής εξουσίας το δε 21 προστάτευει τον επιστήμονα, τον καλλιτέχνη και τον ακαδημαϊκό δάσκαλο και έναντι της νομοθετικής επεμβάσεως⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

2.1 Η ελευθερία της επιστήμης.

Η επιστήμη είναι η αναζήτηση, ανάπτυξη και αξιοποίηση της γνώσης⁹.

Η ελευθερία της επιστήμης περιλαμβάνει:

Α. Την ελευθερία της επιλογής και ενασχόλησης με οποιαδήποτε επιστήμη. Δεν υπάρχει ούτε απαγορευμένη, ούτε επιστήμη που επιφυλάσσεται για το Κράτος ή κάποια ομάδα πολιτών. Η επαγγελματική όμως ενασχόληση με την επιστήμη προϋποθέτει ορισμένα προσόντα, σύμφωνα με το νόμο, τα οποία πρέπει να είναι προσιτά σε όλους τους πολίτες.

Από την ελευθερία της επιστήμης συνάγεται και η απαγόρευση του εξαναγκασμού της επιστημονικής εργασίας¹⁰.

Β. Την ελευθερία της επιστημονικής γνώμης και συγκεκριμένα την ελευθερία διαμορφώσεως, αλλαγής, έκφρασης και διάδοσης (ή αποσιώπησης) μιας επιστημονικής γνώμης καθώς και την ελευθερία λήψεως μιας επιστημονικής γνώμης και της θετικής ή αρνητικής αντιδράσεως σ' αυτήν¹¹.

Γ. Η ελευθερία της έκφρασης και διάδοσης της επιστημονικής γνώμης σημαίνει ότι είναι αφ' ενός ανεπίτρεπτος κάθε έλεγχος και κάθε άδεια της γραπτής ή προφορικής έκφρασης της επιστημονικής γνώμης και αφ' ετέρου είναι ανεπίτρεπτο να καταλογισθούν δυσμενείς συνέπειες από φορείς δημόσιας εξουσίας. Απαγορεύεται επομένως η θέσπιση «εγκλημάτων γνώμης»¹².

Δ. Η σχέση της πολιτικής και επιστήμης¹³ αποτελεί επίμαχο και εύφλεκτο ζήτημα. Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η επιστήμη δεν είναι α-πολιτική ούτε πολιτικά ουδέτερη¹⁴. Μια τόσο κεντρική ενασχόληση του ανθρωπίνου πνεύματος δεν μπορεί

να είναι αμέτοχη στη διαδικασία διοικήσεως των κοινών που αποτελεί την πολιτική.

Η πολιτική σημασία της επιστήμης δεν σημαίνει ότι η πολιτική ιδεολογία του επιστήμονα, πρέπει να καθορίζει τα επιστημονικά του πορίσματα.

Στην πράξη η πολιτική ασκείται κατά κύριο λόγο στο πλαίσιο που υπηρετεί την εκλογική επιτυχία των πολιτικών κομμάτων. Κανένα πολιτικό κόμμα – όσο απαραίτητα και αν είναι για τη λειτουργία της δημοκρατίας – δεν μπορεί (και δεν επιδιώκει) την αλήθεια. Η αλήθεια, όμως, είναι εξ ορισμού η επιδίωξη της επιστήμης.

Η επιστήμη δεν μπορεί να υποταχθεί σε ένα (οποιοδήποτε) κόμμα χωρίς να αρνηθεί τον εαυτό της. Η στρατευμένη επιστήμη παύει να είναι επιστήμη και γίνεται κομματική προπαγάνδα¹⁵.

2.2 Η ελευθερία της έρευνας.

Η ελευθερία της έρευνας σημαίνει:

Α. Ότι τα πάντα υπόκεινται σε έρευνα. Δεν υπάρχει δηλαδή αντικείμενο γνώσεως που να εξαιρείται της έρευνας. Το δόγμα «πίστευε και μη ερεύνα» είναι ασυμβίβαστο με το θεμελιώδες συνταγματικό δικαίωμα. Όλες οι επιστημονικές γνώμες υπόκεινται στην έρευνα και κριτική. Δεν υπάρχουν απαράβατα επιστημονικά δόγματα. Ακόμα και οι διατάξεις του Συντάγματος που δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση, υπόκεινται σε επιστημονική έρευνα, χωρίς να παραβιάζεται το άρθρο 16, παρ. 1, εδ. 2.

Β. Δικαίωμα στην έρευνα έχουν όλοι οι φορείς του δικαιώματος, όπως πιο κάτω θα αναλύσουμε.

Γ. Υπάρχει ελευθερία στην επιλογή του αντικειμένου και της μεθόδου της επιστημονικής έρευνας. Όμως ενώ όλα τα θέματα έρευνας είναι επιτρεπτά υπάρχουν δύο αρνητικές δεσμεύσεις.

α. Δεν μπορεί ο ερευνητής να έχει αξίωση πρόσβασης σε δημόσια πράγματα ή

στοιχεία που δεν είναι προσιτά στο κοινό για λόγους δημοσίας ασφάλειας ή υγείας ή προστασίας συμφερόντων τρίτων. Ούτε, βεβαίως, σε αντικείμενα ιδιωτικής ιδιοκτησίας (πίνακες, χειρόγραφα) χωρίς την συγκατάθεση του ιδιοκτήτη και

β. Δεν μπορεί ο ερευνητής να εφαρμόσει μεθόδους έρευνας που συνιστούν αξιόποινες πράξεις (προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, διακινδύνευση της δημόσιας και ιδιωτικής υγείας).

Δ. Είναι επιτρεπτή στον ερευνητή η πρόσβαση στα πορίσματα της μέχρι τούδε έρευνας. Και, βεβαίως, εννοείται τα πορίσματα που έχουν δημοσιοποιηθεί και είναι προσιτά και όχι σε πορίσματα απόρρητα για λόγους δημοσίας ασφάλειας ή πορίσματα ιδιωτικής έρευνας.

Ε. Ο ερευνητής¹⁶ έχει το δικαίωμα να ανακοινώνει, ελεύθερα, να δημοσιεύει και γενικά να διαδίδει τα ερευνητικά πορίσματα. Η ανακοίνωση μπορεί να γίνει με κάθε πρόσφορο τρόπο. Το ίδιο δικαίωμα έχει και ο πανεπιστημιακός ερευνητής¹⁷. Η ιδιότητά του ως δημοσίου λειτουργού δεν του δημιουργεί καμμία υποχρέωση για προηγούμενη άδεια ή έγκριση¹⁸.

2.3 Η ελευθερία της διδασκαλίας.

Α. Η ελευθερία διδασκαλίας υπάρχει τόσο στο οργανωτικό πλαίσιο μιας σχολής, όσο και ανεξάρτητα από αυτό (διαλέξεις, ιδιωτικά μαθήματα). Δεν περιλαμβάνει όμως το δικαίωμα ιδρύσεως ανωτάτων σχολών (άρθρο 16, παρ. 5, , παρ. 8, εδ. 2).

Β. Η ελευθερία διδασκαλίας σημαίνει την ελευθερία διδασκαλίας οποιασδήποτε

επιστημονικής απόψεως, χωρίς δυσμενείς επιπτώσεις για τον διδάσκοντα. Η απαγόρευση διδασκαλίας μιας ορισμένης επιστημονικής θεωρίας (όπως κάποτε της θεωρίας της εξελίξεως) αντίκειται προς το Σύνταγμα.

Γ. Η ελευθερία διδασκαλίας περιλαμβάνει την ελευθερία καθορισμού των όρων διδασκαλίας, καθορισμού, δηλαδή, του ακροατηρίου, των θεμάτων, της μεθόδου, του χρόνου και του χώρου της διδασκαλίας.

Δ. Στα πλαίσια βέβαια της πανεπιστημιακής διδασκαλίας τα δεδομένα οργανωτικά πλαίσια του προγράμματος σπουδών και των χώρων διδασκαλίας επιβάλλουν, σημαντικούς περιορισμούς. Το περιεχόμενο όμως της διδασκαλίας, καθώς και τα ελεύθερα μαθήματα, απολαμβάνουν το θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας της διδασκαλίας το οποίο πρέπει να είναι απόλυτο, αφ' ενός διότι προέρχεται από δασκάλους, οι οποίοι αποτελούν το εκλεκτότερο πνευματικό τμήμα της Εθνικής Κοινότητας, αφ' ετέρου απευθύνονται προς μέλλοντες επιστήμονες στους οποίους πρέπει να διδάσκονται όλες οι αντιμαχόμενες θεωρίες ώστε να έχουν τη δυνατότητα να σχηματίσουν ιδίαν επιστημονική γνώμη.

Ε. Με βάση αυτές τις σκέψεις πρέπει να γίνει διαχωρισμός της Ανώτατης Εκπαίδευσης και της Στοιχειώδους και Μέσης η οποία δεν συνοδεύεται από έρευνα και γίνεται βάσει δεσμευτικών οδηγιών που αφορούν λεπτομερώς το αντικείμενο και τον τρόπο διδασκαλίας χωρίς δυνατότητα επιλογής ή παρεκκλίσεων¹⁹.

ΣΤ. Η ελευθερία της διδασκαλίας είναι δισυπόστατη, ήτοι ελευθερία που εκδηλώνεται εκ των άνω – από της πλευράς δηλαδή του δασκάλου – και ελευθερία που εκδηλώνεται εκ των κάτω – από της πλευράς δηλαδή των μαθητών. Διακρίνουμε λοιπόν την ελευθερία του διδάσκειν και την ελευθερία του διδάσκεσθαι που ισοδυναμεί με το δικαίωμα μαθήσεως του μαθητή.

2.4 Φορείς της Ακαδημαϊκής ελευθερίας.

Φορείς του δικαιώματος της ελευθερίας της επιστήμης, έρευνας και διδασκαλίας είναι:

A. Φυσικά και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου²⁰.

B. Ημεδαποί και αλλοδαποί.

Γ. Ασκούντες έρευνα εντός ή εκτός των Πανεπιστημίων στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα²¹.

Δ. Εντός των Πανεπιστημίων είναι οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι όλων των βαθμίδων²².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΠΕΔΙΟ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

3.1 «Το καθήκον υπακοής».

A. Η ελευθερία της επιστήμης, έρευνας και διδασκαλίας νοείται έναντι του Κράτους και των άλλων φορέων δημόσιας εξουσίας. Σ' αυτούς ανήκουν τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα που, κατά το Σύνταγμα, είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου

δικαίου.

Β. Όπως σε όλα τα ατομικά δικαιώματα, έτσι και η ακαδημαϊκή ελευθερία τόσο των διδασκόντων, όσο και των διδασκομένων δεν περιλαμβάνει την ελευθερία παραβάσεως των γενικών νόμων, οι οποίοι προστατεύουν ένα έννομο αγαθό, χωρίς να στρέφονται ούτε κατά ορισμένου προσώπου, ούτε κατά ορισμένης θεωρίας, ούτε κατά κάποιας ελευθερίας.

Υπό αυτή την έννοια η ακαδημαϊκή ελευθερία, παρά το ότι περιορίζεται από τους γενικούς νόμους, προστατεύεται και έναντι του νομοθέτη²³.

Το ΣτΕ δέχεται²⁴, και ορθά, ότι η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι ως προς το περιεχόμενο και τη μέθοδο απόλυτη, μη επιδεχόμενη άλλους περιορισμούς εκτός του Συντάγματος.

Κατά τη διεξαγωγή, όμως, της έρευνας ή της διδασκαλίας, δεν μπορεί να υποστηριχθεί, ότι ο φορέας της ακαδημαϊκής ελευθερίας δύναται να διαπράξει π.χ. το έγκλημα της εσχάτης προδοσίας ή εγκλήματα κατά της τιμής, αν και η δυσφήμιση μπορεί – λόγω δεδικοιολογημένου ενδιαφέροντος – να μη συνιστά άδικη πράξη (άρθρο 367 Π.Κ.).

Γ. Το άρθρο 16, παρ.1, εδ.2 του Συντάγματος λέει «η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από του καθήκοντος υπακοής στο Σύνταγμα».

Η διάταξη αυτή προέρχεται από το άρθρο 5, παρ. 3 του γερμανικού Συντάγματος που μιλάει για «πίστη στο Σύνταγμα», όπως και το άρθρο 103, παρ. 1 του δικού μας Συντάγματος που αφορά τους δημοσίους υπαλλήλους.

Παρά τη σχετική ασάφεια των όρων «πίστη» και «υπακοή» η εννοιολογική διαφορά τους είναι ουσιώδης κυρίως όσο αφορά στις έννομες συνέπειές των²⁵. Η υπακοή εντοπίζεται σε εξωτερική συμπεριφορά, σύμφωνη με το Σύνταγμα, αντικειμενικά και εύκολα εξακριβώσιμη και ελεγκτή. Και απολήγει στην τήρηση του Συντάγματος κατά τρόπο αρνητικό, δηλαδή στη μη παράβασή του. Αρκείται λοιπόν ο συντακτικός νομοθέτης στην εξωτερική συμμόρφωση του πολίτη, αδιαφορώντας για τα εσωτερικά του κίνητρα.

Η πίστη αφορά στο ευδιάθετο φρόνημα, στην εσωτερική στάση της συνείδησης, απαιτώντας ένθερμη και εκ πεποιθήσεως τήρηση του Συντάγματος που θα ισοδυναμούσε με «έργω εκδηλουμένη» πίστη όπως ορίζω τα δικτατορικά «Συντάγματα» του 1968 και του 1973.

Δ. Το «καθήκον υπακοής» στο Σύνταγμα δεν αποκλείει την επιστημονική κριτική, όχι μόνο των κατ' ιδίαν διατάξεων και θεσμών του, ακόμη και των θεμελιωδών, αλλά και της ουσίας και της όλης δομής της κρατικής εξουσίας που είναι οργανωμένη με το Σύνταγμα. Αυτά με την προϋπόθεση ότι το περιεχόμενο της κριτικής θα έχει επιστημονικό χαρακτήρα η δε μορφή της θα ανταποκρίνεται στη σοβαρότητα του θέματος. Με άλλα λόγια, το καθήκον υπακοής στο Σύνταγμα δεν επιβάλλει στον ακαδημαϊκό δάσκαλο παρά μόνο την υποχρέωση της επιστημονικότητας κατά την

έρευνα και τη διδασκαλία. Ανυπακοή, λοιπόν, προς το Σύνταγμα υπάρχει, όταν η τυχόν διαφωνία προς τους θεμελιώδεις κανόνες του, διατυπούμενη κατά την ακαδημαϊκή διδασκαλία, δεν είναι προϊόν επιστημονικής ανάλυσης, αλλά εκδήλωση πολιτικής πολεμικής.

3.2 Η νομική θέση του ακαδημαϊκού δασκάλου ως «δημοσίου λειτουργού».

Στην οριοθέτηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας της έρευνας και διδασκαλίας συμβάλλει και η νομική θέση των διδασκόντων στα Α.Ε.Ι.

Κατά το Σύνταγμα του 1975 οι καθηγητές των Α.Ε.Ι. είναι «δημόσιοι λειτουργοί» (άρθρο 16, παρ.6) και όχι «δημόσιοι υπάλληλοι», όπως όριζε το Σύνταγμα του 1952 (άρθρο 16, παρ.4). Αλλά και το «λοιπόν διδακτικόν προσωπικόν επιτελεί ωσαύτως δημόσιον λειτούργημα»²⁶ έστω και αν δεν ονομάζονται «δημόσιοι λειτουργοί».

Η διαφορά η εννοιολογική των όρων «δημόσιος υπάλληλος» και «δημόσιος λειτουργός» δεν είναι σαφής. Επίσης οι έννοιες συνέπειες της διαφοράς είναι αναμφισβήτητες. Ο δημόσιος λειτουργός όπως π.χ. ο (άμισθος) δικηγόρος ή ο (έμισθος) δικαστής έχει μια σχετική ανεξαρτησία όταν ασκεί το «λειτούργημά» του. Έτσι «οι δικασταί κατά την άσκηση των καθηκόντων των υπόκεινται μόνο εις το Σύνταγμα και τους νόμους» (άρθρο 87, παρ.2 Συντ.). Αντίθετα ο δημόσιος υπάλληλος τελεί σε υπηρεσιακή σχέση υποταγής και ιεραρχικής εξάρτησης, γι' αυτό και είναι υποχρεωμένος να υπακούει, όχι μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους, αλλά και στις διαταγές και οδηγίες των προϊσταμένων του.

Ο ακαδημαϊκός δάσκαλος, λοιπόν, ως δημόσιος λειτουργός δεν δεσμεύεται από ιεραρχικές διαταγές και υπηρεσιακές οδηγίες σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο και τη μέθοδο της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας. Η συνταγματική ρύθμιση αυτή βρίσκεται σε αρμονία με τη διάταξη του άρθρου 16, παρ.1α' του Συντάγματος που ορίζει, ότι «η ανάπτυξη και προαγωγή της επιστήμης αποτελεί υποχρέωση του Κράτους», διότι έτσι μπορεί να υλοποιηθεί η υποχρέωση του Κράτους. Επίσης είναι σωστή η διαφοροποίηση από τους εκπαιδευτικούς της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης, διότι τα σχολεία της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης είναι χώροι μάθησης και όχι επιστημονικής έρευνας. Τα πανεπιστήμια και οι άλλες ανώτατες σχολές δεν είναι απλώς σχολεία αλλά και «φυτώρια ανάπτυξης και καλλιέργειας της επιστήμης». Ο καθηγητής της ανωτάτης εκπαίδευσης «εργάζεται ως επιστήμων, όστις, δια τας επιστημονικάς αυτού πεποιθήσεις και την ευπρεπή εκδήλωσιν αυτών ουδεμίαν πρέπει να υπέχει ευθύνη»²⁷.

Η νομική θέση των ακαδημαϊκών δασκάλων είναι ιδιόρρυθμη. Από τη μια είναι διφυής: έχουν ταυτόχρονα την ιδιότητα του δημοσίου λειτουργού και του μέλους ενός αυτοδιοικούμενου ιδρύματος. Από την άλλη τους έχει αναγνωρισθεί το ιδιώνυμο ατομικό δικαίωμα της ακαδημαϊκής ελευθερίας²⁸.

Πάντως η νομική τους θέση μοιάζει με την του δικαστή, ο οποίος είναι ανεξάρτητος, όταν ασκεί το δικαιοδοτικό του έργο (άρθρο 87 Συντ.) χωρίς να δεσμεύεται από διαταγές ή οδηγίες διοικητικών ή κυβερνητικών αρχών²⁹. Πέρα από τη λειτουργική εξομοίωση το Σύνταγμα εξομοιώνει τους πανεπιστημιακούς δασκάλους (μόνο τους καθηγητές) με τους δικαστικούς λειτουργούς και από άποψη προσωπικής ανεξαρτησίας, ορίζοντας (άρθρο 16, παρ. 6β') ότι «δεν δύνανται να παυθούν προ της λήξεως του χρόνου υπηρεσίας των ειμή υπό τας εν άρθρω 88, παρ. 4 ουσιαστικάς

προϋποθέσεις ...»30.

Η καθιέρωση της μονιμότητας αποτελεί σίγουρα μια μορφή προστασίας της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Επίσης γίνεται εξομοίωση με τους δικαστικούς λειτουργούς και ως προς το θέμα της πειθαρχικής ευθύνης, (άρθρο 88, παρ.4) ορίζει ότι οι καθηγητές των Α.Ε.Ι. παύονται, όπως και οι δικαστικοί λειτουργοί, «μόνο κατόπιν δικαστικής αποφάσεως» και με τις συναφείς πρόσθετες εγγυήσεις της δημοσιότητας και της ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας. Έτσι, περιορίζεται³¹ ο περιορισμός της ακαδημαϊκής ελευθερίας, τον οποίο επιβάλλει το «υπαλληλικό καθήκον» των διδασκόντων στα Α.Ε.Ι.³²

3.3 Ακαδημαϊκή ελευθερία και επίσημη ιδεολογία.

Από τη σύγκριση των διατάξεων του άρθρου 103, παρ. 2 του Συντάγματος του 1975 με τις συναφείς διατάξεις του προηγούμενου Συντάγματος του 1952, προκύπτει σαφώς ότι ο όρος «εκτελεστής της θέλησης του κράτους» δεν σημαίνει ότι ο δημόσιος υπάλληλος ή λειτουργός και πολύ λιγότερο ο ακαδημαϊκός δάσκαλος, οφείλει να συμμορφώνεται προς την κρατούσα ιδεολογία. Και τούτο, διότι είναι αναμφισβήτητη η πρόοδος που σημειώθηκε σ' αυτό το σημείο στο Σύνταγμα του 1975 από το Σύνταγμα του 1952. Συγκεκριμένα:

Α. Δεν επανέλαβε τη διάταξη της παρ.1 του άρθρου 100, σύμφωνα με την οποία οι δημόσιοι υπάλληλοι οφείλουν «πίστιν εις την πατρίδα και εις τα εθνικά ιδεώδη».

Β. Δεν επανέλαβε τη διάταξη της παρ.2 του άρθρου 100 «ιδεολογία σκοπούσαι την δια βιαίων μέσων ανατροπήν του υφισταμένου πολιτειακού ή κοινωνικού καθεστώτος αντίκεινται απολύτως προς την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου».

Γ. Δεν επανέλαβε τη διάταξη του άρθρου 16, παρ.2 με την οποία η διδασκαλία «εις πάντα τα σχολεία μέσης και στοιχειώδους εκπαίδευσεως» πρέπει να γίνεται «επί τη βάσει των ιδεολογικών κατευθύνσεων του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού».

Στο νέο Σύνταγμα του 1975 δεν ήταν εύκολο να επαναληφθούν οι διατάξεις αυτές, λόγω της προσφάτου εξόδου της χώρας από την δικτατορία και των νωπών μνημών. Έτσι εκτός από την «ηθικήν, πνευματικήν, επαγγελματικήν και φυσικήν αγωγή των Ελλήνων» την «διάπλασιν αυτών ως ελευθέρων και υπευθύνων πολιτών» και την «ανάπτυξιν της εθνικής συνειδήσεως» προστέθηκε τελικά στο άρθρο 16, παρ.2 σαν «σκοπός της παιδείας» και η ανάπτυξη της «θρησκευτικής συνειδήσεως». Η διάταξη αυτή πέρα από το ότι αντιφάσκει προς την «ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως» (άρθρο 13, παρ.1 Συντ.) ανατρέχει στο παρελθόν. Μάλιστα ο ιδεολογικός αυτός προσανατολισμός φαίνεται να καθιερώνεται και στην ανώτατη εκπαίδευση, αφού το άρθρο 16, παρ.2 δεν κάνει διάκριση μεταξύ στοιχειώδους, μέσης και ανώτατης εκπαίδευσεως.

Το ζήτημα είναι σοβαρό, διότι τέτοιες διατάξεις συνταγματικές, που καθορίζουν του «σκοπούς της παιδείας», δεν υπήρχαν σε κανένα Ελληνικό Σύνταγμα πριν από το 1952, ούτε υπάρχουν σε κανένα σύγχρονο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα.

Καθιερώνουν στο επίπεδο του Συντάγματος την ιδεολογική μονοπώληση της εκπαίδευσης και τείνουν να την καταστήσουν επίσημα «κατευθυνόμενη».

Με δεδομένη λοιπόν ρητά τη διάταξη της παρ.1 του άρθρου 16 του νέου Συντάγματος, που ορίζει κατηγορηματικά ότι «η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερη», προσθέτοντας ότι «η ανάπτυξης και προαγωγή αυτών αποτελεί υποχρέωση του κράτους» δεν πρέπει να θεωρήσουμε ότι ο συντακτικός νομοθέτης σκοπούσε, με το άρθρο 16, παρ.2 σχετικά με «τους σκοπούς της παιδείας», να περιορίσει την ακαδημαϊκή ελευθερία. Μια τέτοια εκδοχή δεν θα ήταν σύμφωνη με τη βούληση του συντακτικού νομοθέτη, διότι, στην αντίθετη περίπτωση, δηλαδή εάν δεχθούμε ότι ο πανεπιστημιακός δάσκαλος δεν δικαιούται να προβαίνει σε επιστημονικές έρευνες, ανακοινώσεις και διδασκαλία, παρά μόνον, όταν τούτο συμβάλλει στην «ανάπτυξιν της εθνικής και θρησκευτικής συνειδήσεως», τότε δεν θα αποτελούσε απλώς περιορισμό, αλλά κατάργηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας³³.

3.4 Ακαδημαϊκή ελευθερία και αυτοδιοίκηση των Α.Ε.Ι.

Τα πανεπιστήμια και οι άλλες ανώτατες σχολές είναι θεσμοθετημένα κέντρα οργανωμένης επιστήμης και έχουν διφυή χαρακτήρα: Αφ' ενός την ασκούν (την επιστήμη) σαν δημόσια λειτουργία, αφ' ετέρου αποτελούν θεσμική εγγύηση για την ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας.

Το δικαίωμα της ακαδημαϊκής ελευθερίας (άρθρο 16, παρ.1α) θεμελιώνει όχι μόνο αρνητική αξίωση για αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις στην ανώτατη εκπαίδευση, αλλά και τη θετική αξίωση για παροχή εκ μέρους της των αναγκαίων μέσων και την εξασφάλιση των προϋποθέσεων ελεύθερης επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας.

Όμως το ισχύον Σύνταγμα ορίζει ότι η ανώτατη εκπαίδευση «παρέχεται αποκλειστικώς» από ιδρύματα που αποτελούν Ν.Π.Δ.Δ. «πλήρως αυτοδιοικούμενα», τα οποία «τελούν υπό την εποπτεία του κράτους και δικαιούνται της οικονομικής ενισχύσεως αυτού, λειτουργούν δε επί τη βάση των περί οργανισμών αυτών νόμων» (άρθρο 16, παρ.5).

Οι οργανισμοί, όμως, των Α.Ε.Ι. δεν θεσπίζονται από τα ίδια, αλλά από το νομοθετικό όργανο του κράτους, που λαμβάνει υπ' όψιν της εισηγήσεις των Α.Ε.Ι. δεν δεσμεύεται όμως απ' αυτές. Επομένως τα Α.Ε.Ι. δεν ρυθμίζουν καθένα για εαυτόν του την οργάνωση και λειτουργία τους, απλώς διαχειρίζονται με κάποια

αυτοτέλεια τις υποθέσεις τους στο πλαίσιο που θεσπίζουν οι νόμοι του κράτους, δηλαδή αυτοδιοικούνται. Συνταγματικά καθιερώνεται η αυτοδιοίκηση μόνο όχι η αυτονομία.

Έτσι η άσκηση του δικαιώματος της ακαδημαϊκής ελευθερίας περιορίζεται αντικειμενικά από το γεγονός ότι εντάσσεται στην όλη δομή οργάνωση και λειτουργία των Α.Ε.Ι. που αποτελούν τη θεσμική εγγύησή του.

Η επιλογή του αντικειμένου και της μεθόδου της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας είναι συστατικό στοιχείο της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Στο πλαίσιο όμως των Α.Ε.Ι. οι επιλογές αυτές υπόκεινται αναπόφευκτα σε περιορισμούς. Α. Το αντικείμενο της διδασκαλίας, δηλαδή η διδακτέα και εξεταστέα ύλη καθορίζονται βασικά από τον οργανισμό της οικείας Σχολής, ο οποίος εγκρίνεται τυπικά με υπουργική απόφαση. Οι διδάσκοντες οφείλουν να συμμορφωθούν με το πρόγραμμα σπουδών και το ωράριο διδασκαλίας.

Β. Στην επιστημονική έρευνα ο ακαδημαϊκός επιστήμονας έχει τη δυνατότητα να επιλέξει οποιαδήποτε μέθοδο έρευνας και προσέγγισης της επιστημονικής αλήθειας. Από άποψη όμως οργανωτικής μεθόδου έρευνας υφίστανται περιορισμοί. Π.χ. πειράματα σε εργαστήρια, μέθοδοι θεραπείας σε πανεπιστημιακές κλινικές, κλπ.

Γ. Και στην επιλογή μεθόδου διδασκαλίας υπάρχουν περιορισμοί. Δεν αφορούν, βέβαια, τη δομή του λόγου, τον τρόπο παρουσίασης του θέματος, κλπ., αλλά για την οργάνωση της μεθόδου διδασκαλίας π.χ. θα είναι ή όχι «από καθέδρας» σε μεγάλο ή μικρό ακροατήριο, θα είναι εξάμηνη ή ετήσια, θα έχει τη μορφή φροντιστηρίων, εξετάσεις γραπτές, προφορικές, εργαστηριακές, κλπ.

Οι πάραπάνω «οργανωτικοί» περιορισμοί που προκύπτουν από τη θεσμοθετημένη ένταξη της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας στα Α.Ε.Ι. οριοθετούν και σχετικοποιούν την ακαδημαϊκή ελευθερία.

3.5 Ακαδημαϊκή ελευθερία και φοιτητές.

Από τη διάκριση σχολείου και πανεπιστημίου δεν προκύπτει μόνο η διάκριση σχολικού και πανεπιστημιακού δασκάλου, αλλά και μαθητή και φοιτητή. Φορέας λοιπόν της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι και ο φοιτητής.

Το κύριο δικαίωμα του φοιτητή είναι το δικαίωμα της μαθήσεως³³ και φοιτήσεως. Το δικαίωμα αυτό έχει την έννοια

- α. της ελεύθερης επιλογής επιστήμης και πανεπιστημίου
- β. της παρακολούθησης των μαθημάτων και
- γ. της αποκτήσεως γνώσεων και προπάντων εξασκήσεως στην ικανότητα του συλλογισμού, της κριτικής και της έρευνας.

Ο φοιτητής οφείλει, βέβαια, να συμβάλλει στην επιτυχία του πανεπιστημίου αλλά ο κύριος σκοπός του είναι να πάρει και όχι να δώσει. Να ωφεληθεί παρά να ωφελήσει. Ο φοιτητής έρχεται στο πανεπιστήμιο για να αποκτήσει τη γνώση που οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι ήδη κατέχουν. Είναι περαστικός, ενώ οι καθηγητές είναι μόνιμα απασχολημένοι με την έρευνα και τη διδασκαλία στα πλαίσια του πανεπιστημίου. Δεν νοείται λοιπόν ισότητα διδασκόντων και διδασκόμενων.

Από τη διαπίστωση αυτή προκύπτει ότι και το περιεχόμενο της ακαδημαϊκής ελευθερίας του φοιτητή είναι περιορισμένο από αυτό των πανεπιστημιακών δασκάλων. Αυτό αφορά κυρίως την επιστημονική έρευνα την οποία ο φοιτητής δεν μπορεί να ασκήσει αυτοδύναμα άρα δεν έχει αξίωση, αλλά και την διδασκαλία μιας επιστήμης την οποία δεν κατέχει ακόμη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ακαδημαϊκή ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας που θεσμοθετείται στο άρθρο 16, παρ.1 του Συντάγματός μας του 1975, αποτελεί σημαντική κατάκτηση στον τομέα των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Το άρθρο 16, παρ.5 ιδρύει μια «θεσμική εγγύηση» που προστατεύει λειτουργικά την ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας. Το θεσμό της αυτοδιοίκησης των Α.Ε.Ι.

Η μονοπώληση της ανώτατης εκπαίδευσης από το κράτος, πέρα από τα πολλά πλεονεκτήματα, ενέχει το μεγάλο μειονέκτημα της ενδεχόμενης κατάλυσης ακόμη – εκτός από τις ακαδημαϊκές ελευθερίες – και του θεμελιώδους δικαιώματος της σκέψης στους πολίτες. Οι ακαδημαϊκές ελευθερίες αποτελούν την ασπίδα προστασίας της επιστήμης απέναντι στην κρατική αυθαιρεσία.

- Η ελευθερία της επιστήμης περιλαμβάνει:

- α. Ελευθερία της απόφασης ενασχολήσεως με την επιστήμη.
- β. Ελευθερία έκφρασης της επιστημονικής γνώμης.

- Η ελευθερία της έρευνας περιλαμβάνει:

- α. Ελευθερία επιλογής του αντικειμένου και της μεθόδου της έρευνας.
- β. Ελευθερία πρόσβασης στα μέχρι τούδε αποτελέσματα της έρευνας.

γ. Ελευθερία δημοσίευσης των πορισμάτων της έρευνας.

- Η ελευθερία της διδασκαλίας περιλαμβάνει:

α. Την ελευθερία του διδάσκειν.

β. Την ελευθερία (δικαίωμα) του διδάσκεσθαι.

Ο συντακτικός νομοθέτης του Συντάγματος του 1975 δεν επανέλαβε, ορθά, τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 100 και της παρ.2 του άρθρου 16 του Συντάγματος του 1952 γεγονός το οποίο προδίδει τη βούλησή του να ενισχύσει τις ακαδημαϊκές ελευθερίες.

Και στο ισχύον Σύνταγμα θα μπορούσαν να είχαν γίνει τολμηρότερα βήματα προς την κατεύθυνση αυτή, όπως π.χ. η πλήρης αυτονομία των Α.Ε.Ι., και η παράλειψη της παρ.2 του άρθρου 16.